

Hüsniyyə ÇOBANOVA*

ETNOTOPONİMLƏRƏ TARİXİ BAXIŞ XÜLASƏ

Məqalədə xalqın qədim tarixinin, iqtisadi-siyasi həyatının, məişətinin, etnoqrafiyasının, mifologiyasının və bir çox başqa sahələrinin tayfa adlarından törənən etnotoponimlərdə əks olunması göstərilir və aydınlaşdırılır ki, tayfa, tirə, nəsil, qəbilə adlarından törənən yer-yurd adları digər qrupdan olan toponimlərlə müqayisədə daha qədimdir.

Tarixən hər hansı bir etnos hansı əraziyə qədəm qoyub məskunlaşmışsa, heç şübhəsiz ki, həmin əraziyə öz adını vermiş və beləliklə də həmin bölgənin toponimiyasında öz dərin izlərini buraxmışdır. Gürcüstan ərazisində türk tayfalarının adı əsasında formalaşmış oykonimlər kifayət qədərdir və bunların əksəriyyətini etnotoponimlər təşkil edir.

Tarixi faktlar sübut edir ki, Gürcüstan ərazisindəki türk mənşəli etnotoponimlərdə Qafqaz xalqlarının etnogenezində iştirak edən nəsil, tayfa, qəbilə adları indi də dağ, təpə, dərə, düzənlik, göl, çay, bulaq adlarında mühafizə olunmaqdadır. Toponimlər xalqımızın tarixi ilə bağlı yaranmışdır. Toponimlərin xalqın tarixində, dilində, mənşəyində böyük əhəmiyyəti tədqiqatçıların daim diqqət mərkəzində olmuşdur.

Açar sözlər: *toponim, etnonim, oykonim, tayfa, xalq, tarix*

İctimai-tarixi şərait özü Azərbaycan türklərinin yaşayış ərazisini müəyyənləşdirmiş, tarixən hazırkı suveren Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından daha geniş torpaqlarda məskunlaşmasına imkan vermişdir. Xalqımızın qədim soykökünü və ya tarixini araşdırarkən yazılı abidələr və arxiv sənədlərilə yanaşı, cəmiyyət tarixinin müşahidəçisi, cəmiyyəti aramsız qəbul edib növbə-növbə, nəsil-nəsil yola salan, müşayət edən, uzaq keçmişin bu günkü şahidləri olan yer adlarının (toponimlərin) da milli mənsubiyyətimiz üçün böyük rolu vardır. Çünki hər bir xalqın tarixi keçmişinin dərinədən öyrənilməsində qədim dövrlərin mikrokitabələri olan toponimlərdə qədim dil xüsusiyyətləri təbii şəkildə (necə yaranıbsa) bu günə qədər özünü qoruyub saxlamışdır. Həmçinin toponimlər bu və ya digər regionda yaşayan əhalinin tarixini, milli mənsubiyyətini, mədəniyyətini, məişətini öyrənmək üçün ən qiymətli tarixi mənbələr sırasında özünəməxsus yer tutur.

Qonşu və digər xalqlarla siyasi-iqtisadi əlaqələrin, inteqrasiyaların, innovasiyaların inkişafının hazırkı mərhələsi elm sahələrinin, xüsusən də dilçiliyin qarşısında olduqca aktual problemlərin həllini, zəruriliyini tələb edir. Belə aktual problemlərdən biri də türk mədəni sisteminin tarixi-estetik mahiyyətinin müəyyən

*Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitutun dosenti. Email: cobanovahusniyye@gmail.com

cəhətlərini özündə əks etdirən, qədim azərbaycanlıların məskunlaşdıqları əraziləri, onların gəlmə və getmə coğrafiyalarının müəyyənləşdirilməsində mühüm rol oynayan etnotoponimlərin tarixi-coğrafi konteksi daxilində linqvistik-tipoloji xüsusiyyətlərinin tədqiq edilməsidir.

Etnooykonim, etnooronim və etnohidronimlərin tərkib və quruluşunda özünü göstərən tarixi dil elementlərini təhlil etmək, semasioloji-etimoloji araşdırma nəticəsində etnooykonimlərin nüvəsində baş vermiş dəyişiklikləri meydana çıxarmaq, xalq, qəbilə, tayfa, nəsil, tirə miqrasiyalarının vəziyyətini müəyyənləşdirmək baxımından bu araşdırma mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

“Etnonim” yunan sözü olub, “tayfa, nəsil, tirə, soy, etnik qrup, xalq və ya millət adı” mənasındadır. Türk dillərində, o cümlədən Azərbaycan dilində tayfa adlarının xüsusi bir sistem təşkil etməsindən bəhs edən Ə. Dəmirçizadə göstərir ki, tayfa adları xalqın yaşadığı tarixi-coğrafi ərazisini, əlaqədar olduğu tayfayı müəyyən edir. Müasir dilimizdə hansı qədim qəbilə və tayfa birliklərinin dil ünsürü olmasını bildirir [Dəmirçizadə: 1979, s. 4].

Etnonimlərin əsas funksiyalarından biri də toponim yaradıcılığında fəal iştirak etməsidir. Yəni etnotoponim etnonimdən, o cümlədən, onun növləri olan etnooykonim, etnooronim, etnoantroponim və etnohidronimdən yaranan coğrafi ad anlamındadır. Onomastika ilə sıx bağlı olub, qəbilə, tayfa, nəsil, tirə, etnik qrup, xalq və millət adını öyrənən elm sahəsi “Etnonimika” adlanır. “Bu elm sahəsinin əsas məqsədi etnonimlərin əsas qanunauyğunluqlarını-advermə ənənələrini, onun metod və prinsiplərini, yaranma və formalaşma yollarını, meydanagəlmə səbəblərini, funksional-struktur tiplərini, semantikasını, etnonimyaratmada istifadə olunmuş ümumi və xüsusi vahidlərin semantik qruplarını, bura daxil olan onimlərin mənası, mənşəyi və etimologiyalarını, həmin adların düzgün yazılış və tələffüz normalarını və s. bu kimi elmi-nəzəri problemləri dəqiq və düzgün müəyyənləşdirməkdən ibarətdir” [Əhmədova: 2007, s.8].

Toponimik araşdırmaların əksəriyyətində xalqın qədim tarixinin, iqtisadi-siyasi həyatının, məişətinin, etnoqrafiyasının, mifologiyasının və bir çox başqa sahələrinin tayfa adlarından törənən etnotoponimlərdə əks olunması göstərilir və aydınlaşdırılır ki, tayfa, tirə, nəsil, qəbilə adlarından törənən yer-yurd adları digər qrupdan olan toponimlərlə müqayisədə daha qədimdir. Q. Məşədiyev də düzgün olaraq yazır ki, tayfa və nəsil adları vasitəsilə formalaşan kənd adlarını tarixi baxımından daha qədim hesab etmək lazım gəlir. Belə adların bəzilərinin çox vaxt etimoloji cəhətdən təhlil etmək də mümkün olmur və ya buna ehtiyac da hiss edilmir. Bununla belə, toponimik tədqiqatlarda nəsil, tayfa adları ilə bağlı olan yer adlarının müəyyənləşdirilməsində bir çox hallarda müqayisələrə də ehtiyac duyulur [Məşədiyev: 1990, s. 98].

Tarixən hər hansı bir etnos hansı əraziyə qədəm qoyub məskunlaşmışsa, heç şübhəsiz ki, həmin əraziyə öz adını vermiş və beləliklə də həmin bölgənin toponimiyasında öz dərin izlərini buraxmışdır. Bu baxımdan qonşu Gürcüstan ərazisində elə bir bölgə yoxdur ki, orada türk tayfalarının adları əsasında

formalaşan etnotoponimlərə rast gəlinməsin. Tarixi faktlar, paleotoponimlər də sübut edir ki, Gürcüstan ərazisindəki türkmənşəli etnotoponimlərdə Qafqaz xalqlarının etnogenezində iştirak edən nəsil, tayfa, qəbilə adları mühafizə olunmaqdadır.

Tarixin qan yaddaşı hesab olunan etnotoponimlər ölkənin, xalqın, hətta dilin inkişaf tarixini öyrənmək üçün ən etibarlı mənbələrdən biridir. Xalqın tarixini, dilini, qədim mədəniyyətini öyrənmək, onun yaşadığı ərazilərdə izlərini tədqiq etmək, oboregenliyini sübuta yetirmək üçün etnotoponimlər əvəzəlməz mənəvi cəhətlərdəndir.

Gürcüstan ərazisində müxtəlif türk etnosları ən qədim dövrlərdən yaranmış və bu torpaq gürcülərlə bərabər müxtəlif türk tayfalarının da məskəni olmuşdur. Qədim dövrlərə aid arxeoloji qazıntılar da sübut edir ki, Zaqafqaziya antropogenez zonasına düşür [Казиев, Эфендиев, Алиярров:1966, 4]. Buna görə də güman etmək olar ki, gürcülərlə birlikdə “türk etnosları da bu ərazinin ən qədim sakinlərindəndir. Qədim etnosların Zaqafqaziya ilə bağlı yayvari hərəkətində türk etnosları da iştirak etmişdir. Bunlar gah təmiz halda, gah assimilyasiya olunmuş, gah da assimilyasiya etmiş vəziyyətdə həmişə meydana olmuş, Zaqafqaziyanın etnogenetik təkamülündə iştirak etmişdir [Hacıyev, Vəliyev: 1983, s.15].

Gürcüstandakı türkmənşəli etnotoponimlərin köklərini, qədimliyini meydana çıxarmaq üçün birinci növbədə bu ölkədə türk etnoslarının tarixin hansı dövrlərində məskunlaşdıqlarını, etnosların toponimlərə transferini və onların toponim yaradıcılığında rolunu müəyyənləşdirmək lazımdır. “Müxtəlif tayfa və xalq adlarını əks etdirən etnonimlər tarix elmi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Etnotoponim tayfa və xalq adlarından yarandığından bu və digər tarixi mərhələdə mövcud olmuş etnik tərkib həmin etnotoponimlərdə yaşayır. Xalqın yaranması və onun formalaşmasında iştirak etmiş etnik komponentlərin müəyyən olunmasında” toponimlərin rolu böyükdür [Budaqov, Qeybullayev:1998, s.11].

Azərbaycan xalqının həm qlottogenetik təşəkkülündə, həm də etnogenetik təkamülündə fəal və güclü bir şəkildə iştirak etmiş türk etnoslarının Gürcüstan ərazisində məskunlaşma tarixi olduqca qədimlərə gedib çıxır.

Ümumiyyətlə, Gürcüstanın güneyində yerləşən və tarixi bölgələrdən olan Axisqa toponiminin yaranmasında ağsıka – sak tayfa adı, Şərqi və qismən də Qərbi Gürcüstanda mövcud olan Didi Türkoba toponiminin tərkibindəki türk xalq adı, Aspinza rayonundakı Orqor oykonimi onoqur tayfa adı, Mesxeti vilayətindəki Azqur kənd adı az//as tayfalarının adı, Axalsıx rayonundakı Toba oykonimi tele//teles tayfalarının adı, Bolnisi rayonunda mövcud olan Abdallı kənd adı eftaliltərin (ağ hunlar) adı, Duşet rayonunda olan Bazalet və Bozaliəne kənd adları bozal (bazal) tayfa adı, Qərbi Gürcüstandakı Onoqris kənd adı onoğur tayfa adı, Mesxetiyaadakı Xona, Adıgün rayonundakı Xona kənd adı, Kutaisi şəhəri yaxınlığındakı Xoni kənd adı, Tiflisin cənubunda yerləşən Xunon qala oroniminin adı hun – xun etnonimi, Adıgün rayonunda olan Ude toponimi hun – bulqar tayfasından olan udilər adı, Qudaut rayonundakı Balaçaur oykonimi biləcəri tayfa

adı, Axalsıx rayonundakı Edincə və İncebla kənd adları incə//anca tayfa adı, Axalsıx rayonundakı Salardağ oroniminin adı salar tayfasının adı, Axalsıx rayonundakı Oral kənd adı salar tayfasının adı, Adıgün rayonundakı Aral oykonimi salar tayfasının adı, Axalsıx rayonundakı Abatxevi kənd adı avat//abat tayfa adı, Bolnisi rayonundakı Arıxlı oykonimi arıq//arix tayfa adı, Zalqa rayonundakı Aşqala oykonimi as//az tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Azgəyliyən toponimi as//az tayfa adı, Marneuli rayonundakı Alget oykonimi ələt//oryat tayfa adı, Marneuli rayonundakı Araplı yaşayış məntəqə adı ərəb xalq adı, Marneuli rayonundakı Baydarlı oykonimi padar tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Bəzəkli oykonimi bozok//buzuk tayfa adı, Bolnisi rayonundakı Bəytəkər oykonimi düyər//dügər tayfa adı, Marneuli rayonundakı Qırılıxlı kənd adı qır//qırıq//kırk tayfa adı, Marneuli rayonundakı Qullar kənd adı kol//kul//qul tayfa adı, Bolnisi rayonundakı Qoclu oykonimi Ağqoyunlu tayfa adı, Qardabani rayonundakı Qaracalar oykonimi qaraca tayfa adı, Marneuli və Zalqa rayonlarında təkrarlanan Quşçu oykonimləri kuşi//kuşan tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Qəmərli oykonimi kimmer tayfa adı, Bolnisi rayonundakı Dəllər və Dmanisi rayonundakı Dağ-dəllər toponimləri tele//teles tayfa adı, Marneuli rayonundakı İmir oykonimi eymur//imir//emir tayfa adı, Marneuli və Qardabani rayonlarında təkrarlanan Kosalı oykonimləri kosalar tayfa adı, Marneuli rayonundakı Kürdlər oykonimi qurd tayfa adı, Bolnisi rayonda müxtəlif coğrafi terminlərlə işlədilən Muğanlı yaşayış məntəqə adları muk-mük tayfa adı, Zalqa rayonundakı Minsaz oykonimi ming tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Urmeşən oykoniminin adı urum/rum tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Oruzman oykonimi oğuz tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Saatlı oykonimi sayat//saat tayfa adı, Dmanisi rayonundakı Saca oykonimi sac tayfa adı, Bolnisi rayonundakı Saraclı oykonimi sarihacılı tayfa adı, Qardabani rayonundakı Təklə, Ağ Təklə, Qara Təklə oykonimləri təklə tayfa adı, Marneuli rayonundakı Təkəli oykonimi təklə tayfa adı, Marneuli rayonundakı Ulaşlı kənd adı kulas tayfa adı, Marneuli rayonda müxtəlif appelyativlərlə işlədilən Candar, Lök-Candar, Şiş-Candar toponimləri candar tayfa adı və s. yüzlərlə toponimlər məhz belə etnonimlər əsasında formalaşmışdır.

Dilin inkişafı prosesində ən az dəyişməyə məruz qalan nominativ dil vahidlərindən olan etnonimlərin toponim yaratmadakı rolu misilsizdir. Gürcüstan ərazisindəki etnonimik səciyyəli toponimlərin hər biri ayrı-ayrılıqda xalqımızın tarixi, etnogenezi haqqında çox qiymətli və dəyərli məlumatlar verir. Məsələn, hələ eradan əvvəl qədim yunan və roma tarixçilərindən Hekateyin, Strabonun, Horamsinin, Plininin, Plutarxın, Ptolomeyin və başqalarının əsərlərinə nəzər salsaq görürük ki, Gürcüstan ərazisində zəmanəmizə qədər gəlib çıxan bəzi etnotoponimlərin 3000 ildən artıq bir tarixi vardır.

Gürcüstan ərazisində 7-dən çox oykonimin yaranmasında qədim mik-muq etnonimi də mühüm rol oynamışdır. Təkcə Borçalı rayonunda müxtəlif coğrafi terminlər əlavə edilməklə işlədilən Bala Muğanlı, Sərt Muğanlı, Cala Muğanlı, kimi etnotoponimlər hələ qədim dövrdən bu tayfanın nə qədər məşhur olduğunu

sübut edən xüsusi onimlərdir. Buraya Bolnisi rayonundakı Bala Muğanlı, Marneuli rayonundakı Böyük Muğanlı, Qaş Muğanlı, Kirəc Muğanlı, Qaracöp – Saqareco rayonundakı Yor Muğanlı, Qardabani rayonundakı Sırtcala Muğanlı, Dmanisi rayonundakı Muğanlı etnotoponimlərini əlavə etsək, bu ərazilərdə yaşayan aborigen sakinlərin olduqca qədim bir tarixə malik olduqlarını sübut etmiş olarıq. Qədim Gürcü mənbələrində də Mukavan yazılmış formasında rast gəlinən muğ/muğan tayfası “hələ eradan əvvəl VI əsrdə yaşamış yunan tarixçisi və coğrafiyaşünası Miletli Hekateyin diqqətini cəlb etmiş və bu tayfaların Araz çayı yaxınlığında yaşamasını göstərmişdir. Bizim e. ə. V əsrdən əvvəl yaşamış qədim yunan tarixçisi Herodotun verdiyi məlumata görə, Qafqaz dağları arasındakı düzlərdə maqa, muki, muqa adlı tayfa yaşamışdır. Eramızın I əsrində yaşamış coğrafiyaşünas Strabon isə Muğan coğrafi adını “moqan” kimi qeyd edərək onun Kür və Araz çayları ətrafında yerləşməsinə göstərir. Bundan əlavə İbn Əl-Kəba, X əsrdə yaşamış ərəb tarixçisi Əl-Müqəddin və ibn Heykəl, X əsrin coğrafiyaşünası Yaqut Həməvi və başqaları göstərir ki, Muğan vaxtilə həmin ərazidə yaşamış muğanlarla əlaqədar meydana gəlmişdir. Həmçinin, XIV əsr coğrafiyaşünası Həndulla Qəzvini, XIV-XV əsrin görkəmli alimi Əbdürrəşid və başqa orta əsr tarixçiləri əsərlərində Muğan adı haqqında bəzi mülahizələr söyləmişlər. Muğan coğrafi adına antik müəlliflərin əsərlərində “Moxona” (Ammian Marsemin), Plinidə “Moxan-Kür”, erməni mənbələrində “Muxanx” (Mövsey Xorensiki), ərəb mənbələrində “Muqan”, “Muğan” (Balazari, Təbəri, İstəxri və b.) yazılış formalarında rast gəlinir [Sadıqova: 2014, s.149].

Oğuz etnos adı da Gürcüstan ərazisindəki bəzi toponimlərin yaranmasında iştirak edən qədim onomastik vahidlərdən biridir. Dmanisi rayonunda mövcud olan Oruzman toponiminin birinci komponentində işlənən oruz sözü heç şübhəsiz ki, oğuz etnoniminin ekvivalentidir. 1728-ci ildə osmanlı türkləri tərəfindən tərtib edilmiş “Dəftəri-müfəssəli-əyaləti-Tiflis”də də Uruz qışlağı oroniminin adı çəkilir. Fikrimizcə, türk xalqları yaşayan ərazilərdə, həmçinin Gürcüstanda bir neçə toponimdə təkrarlanan oğuz komponentli yer-yurd adları qədim türk tayfaları olan az, uz, quz leksik vahidlərindən intişar tapmışdır. Əksər toponimik araşdırmalarda da qeyd edilir ki, quz – qədim quzların (oğuzların) adıdır. Xəz – Quz – Qaz – Kas eyni sözün fonetik silsiləsidir. Bu toponim hissəciklərinin əsasında qədim türk etnonimi olan oğuz sözü dayanır. X. Əliyev də haqlı olaraq yazır ki, Gürcüstan ərazisində Azərbaycan mənşəli toponimlərin yaranma tarixi həmin ərazilərdə yaşayan azərbaycanlıların tarixi qədər qədimdir. Xalq ta qədimdən başlayaraq coğrafi obyektlərə uyğun adlar vermişdir. Həmin adlar təsadüf nəticəsində deyil, xalqın şüurlu fəaliyyətinin, ictimai, iqtisadi və siyasi münasibətlərini bildirməyə xidmət etmişdir. İnsan cəmiyyətini coğrafi adsız təsəvvür etmək mümkün olmadığı kimi, həmin adları da xalqsız təsəvvür etmək olmaz [Əliyev X.: 1999, s.11].

Əksər onomastik vahidlərdə olduğu kimi, etnotoponimlərdə də dilin sosial mahiyyəti, cəmiyyətin sosial və mədəni həyatı, ölkənin ictimai tarixi aydın şəkildə əks olunur. Əgər tarixən mövcud olan etnotoponimlər bu günümüzdə qədər gəlib

çıxmasaydılar heç şebhəsiz ki, xalqımızın etnogenetik problemlərinin həlli və tədqiqi də müşkül bir işə çevrilərdi.

Gürcüstandakı türkmənşəli toponimləri həmin ərazilərdə yaşayan soydaşlarımızın keçmiş tarixi ilə bağlı izah etmək lazımdır. Çünki toponimlər xalqımızın tarixi ilə bağlı yaranmışdır. Toponimlərin xalqın tarixində, dilində, mənşəyində böyük əhəmiyyəti tədqiqatçıların daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Qədim dövr tarixçiləri toponim və etnonimlərə mötəbər sənədlər kimi müraciət etmişlər.

Müxtəlif dövrlərdə coğrafi obyektlərin adlandırılması səbəblərindən bəhs edən A.Qurbanov qeyd edir ki, Azərbaycan toponimləri dilimizin leksikasında mövcud olan müxtəlif söz qrupları əsasında yaranmışdır. Həmin toponimlərin genetik və etnolinqvistik təhlili göstərir ki, müxtəlif dövrlərdə coğrafi obyektlərin adlandırılmasında müəyyən meyillər olmuşdur. Belə ki, yaşayış məskənləri və yer adları müəyyən dövrdə ancaq hər hansı bir şəxs adını daşmışdır. Başqa bir dövrdə bu adlandırma tayfa və qəbilələrin adı əsasında formalaşmışdır. Beləliklə, yer adları şəxs, tayfa və qəbilə, heyvan, bitki, səma cisimləri, su obyektlərinin və s. adını daşımaqla meydana çıxmışdır [Qurbanov: s.322]. Əksər onomastik vahidlərdə olduğu kimi, etnotoponimlərdə də dilin sosial mahiyyəti, cəmiyyətin sosial və mədəni həyatı, ölkənin ictimai tarixi aydın şəkildə əks olunur. Toponimlər xalqın mənəvi varlığıdır, onları heç bir yerdə, heç bir vaxt təhrif etmək, dəyişdirmək olmaz. Çünki toponimlər hər bir xalqın tarixən formalaşmış, təşəkkül tapmış tarixi ünvanıdır. Bu ünvanlara müqəddəscəsinə yanaşılmalıdır. Vətən torpağının hər bir guşəsini dosta da, düşmənə də ilk növbədə tanıdan onun adıdır, ünvanıdır. Bu mənada ad, xalq təfəkkürünün məhsulu olduğu kimi, xalqın da tarixinə bu və ya digər cəhətdən xidmət edir. İnsan həyatının hər bir sahəsində, elmi və mədəni ünsiyyətdə də, adi danışıqda da yer adları gündəlik zəruri tələbat kimi meydana çıxır və bir gün belə yer adları və yaxud makro və mikro toponimləri işlətmədən ünsiyyəti səhmana salmaq olmaz. Məhz buna görə də, hər bir toponimə və oykonimə ümumxalq təfəkkürünün məhsulu kimi yanaşmalı, tarixin dərinliklərindən bu günə gəlib çıxan istər makro, istərsə də mikro toponimlər qorunub saxlanmalıdır.

ƏDƏBİYYAT:

1. Budaqov B., Qeybullayev Q., Ermənistanda Azərbaycan mənşəli toponimlərin izahlı lüğəti, Bakı, 1998, s.453
2. Dəmirçizadə Ə. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi, I hissə, Bakı, "Maarif", 1979, s. 267
3. Əhmədova E. , Azərbaycan etnonimləri, Bakı, nəşr yeri, 2007, s. 127.
4. Əliyev X. Gürcüstanın türk mənşəli toponimləri (el-oba, yer-yurd adları), Gəncə, 1999, 160 s.
5. Hacıyev T., Vəliyev K., Azərbaycan dili tarixi, "Maarif", Bakı, 1983. s. 188.
6. Qurbanov A., Azərbaycan dilinin onomalojiyası, Bakı, "Maarif", 1988, 594 s.
7. Məşədiyev Q., Zaqafqaziyanın Azərbaycan toponimləri, Bakı, "Elm", 1990, s. 146).

8. Sadıqova S. Müasir Azərbaycan dilinin leksikolojiyası: Dərələyəz toponimlərinin linqvistik-etimoloji təhlili əsasında, Bakı, ADPU, 2014, 194 səh.
9. Казиев М., Эфендиев М., Алиярров С., История Азербайджана, Изд, АГУ, Баку, 1966.

ИСТОРИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД НА ПРОИСХОЖДЕНИЕ ЭТНОТОПОНИМОВ РЕЗЮМЕ

В статье показано отражение древней истории народа, хозяйственно-политической жизни, быта, этнографии, мифологии и многих других сфер в этнотопонимах, производных от названий племен, и уточняется, что названия местностей, производные от названий племен, родов, родов, являются более древними по сравнению с топонимами из других групп.

Исторически любой этнос проникал и расселился на какой-либо территории, несомненно, дал этой территории свое имя и тем самым оставил свой глубокий след в топонимике этого региона. На территории Грузии существует немало ойконимов, сформированных на основе названий тюркских племен, и большинство из этих ойконимов составляют этнотопонимы.

Исторические факты свидетельствуют, что названия местностей, связанные с тюркскими родами и племенами, принимавших активное участие в этногенезе народов Кавказа, а также отраженные в названиях сел, гор, высот, долин, водоемов, рек и родников, закреплены в этих названиях и оберегаются до сих пор местным народом. Топонимы были созданы в связи с историей нашего народа. Исследователи всегда акцентировали внимание на большом значении топонимов в истории, языке и происхождении народа.

Ключевые слова: *топоним, этноним, ойконим, племя, народ, история*

HISTORICAL OVERVIEW OF ETHNOTOPONYMS SUMMARY

The article shows the reflection of the people's ancient history, economic and political life, everyday life, ethnography, mythology and many other areas in ethnotoponyms derived from tribal names, and it is clarified that place-country names derived from tribe, dash, generation, clan names are more important than toponyms from other groups. it is ancient.

Historically, any ethnos has entered and settled in any territory, without a doubt, it has given its name to that territory and thus left its deep traces in the toponymy of that region. On the territory of Georgia there are many oikonyms formed on the basis of the names of the Turkic tribes, and most of these oikonyms are ethnotoponyms.

Historical facts proves that, tribe, generation, crew names in the Turkish etnotoponyms that take part in the Caucasus peoples' ethnogenesis which are in the territory of Georgia, are still protected in the mountain, hill, field, lake, river, spring names. Toponyms were created in connection with the history of our nation. Researchers have always focused on the great importance of toponyms in the history, language, and origin of the people.

Keywords: *toponym, ethnonym, oykonym, tribe, people, history.*